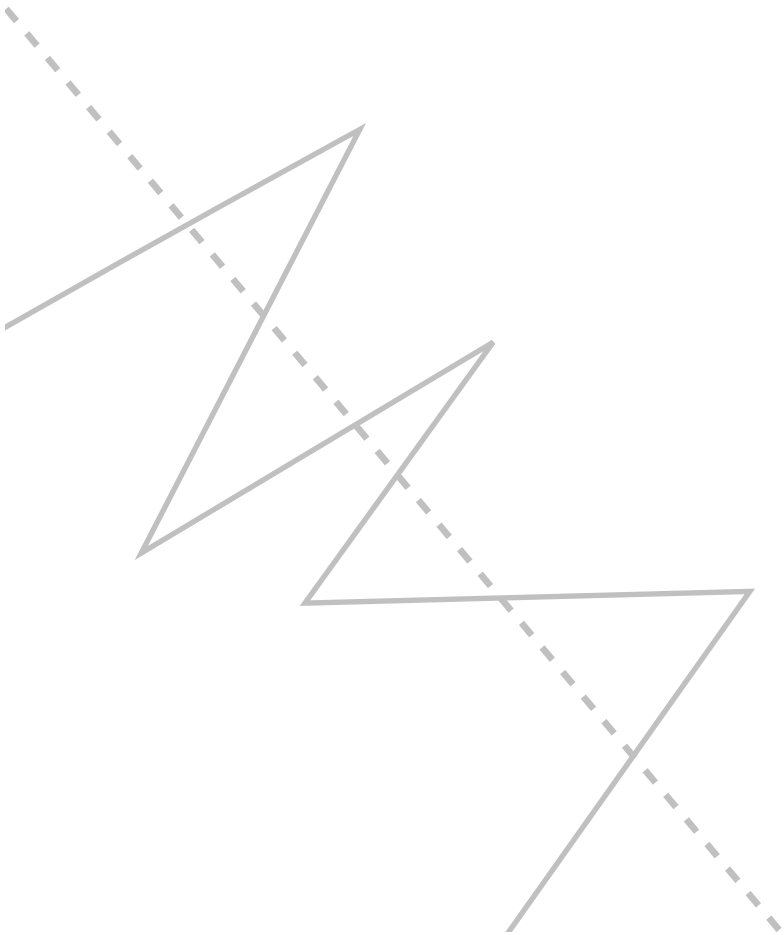

Projektbeskrivelse til
uddannelsesprojekt
i Vejle Kommune
2003 - 2004

Børn på tværs af grænser

Om børn og unge med traumer
i forbindelse med krig & flugt

1. INDLEDNING

Vejle Kommune ønsker at styrke indsatsen i forhold til børn og unge i flygtningefamilier med mulige traumer og ønsker bl.a. at styrke personalets opmærksomhed og kompetencer på området ved at etablere et særligt tilrettelagt, tværfagligt uddannelsesforløb 2003-2004. Uddannelsesforløbet gennemføres i samarbejde med CETT Vejle Amt (Center for Traume- og Torturoverlevende).

Vejle Kommunes netværksgruppe om tosprogede børn har i samarbejde med CETT udarbejdet et rammeforslag til et uddannelsesforløb (primo 2001), der efterfølgende er blevet godkendt af Vejle Kommune. Vejle Kommune ønsker et forløb med vægt på reel forandring og forankring, og der planlægges derfor et uddannelsesforløb, som har fokus på teori såvel som på konkrete erfaringer og praksis.

2. FORMÅL

Uddannelsesprojektets overordnede formål er at styrke faglige og personlige kompetencer hos fagpersoner, der arbejder med tosprogede børn og unge i Vejle Kommune - med særlig opmærksomhed på børn og unge, der kan bære på oplevelser relateret til krigs- og torturtraumer

Uddannelsesprojektet skal derfor:

- Udvikle kompetencer, samarbejdsformer og -metoder i arbejdet med traumatiserede (tosprogede) børn og unge i Vejle Kommune
- Støtte fagpersoner i Vejle Kommune i at udvikle personlige og faglige kompetencer i arbejdet med traumatiserede (tosprogede) børn og unge
- Styrke disse fagpersoners mulighed for at udvikle eget arbejdsområde
- Støtte kompetenceudvikling på både kommunalt og lokalt niveau
- Være rettet mod forankring i daglig praksis
- Styrke tværfagligt og tværinstitutionelt samarbejde om traumatiserede (tosprogede) børn i kommunen, herunder samarbejdet med forældrene

3. DELTAGERE

Uddannelsesforløbet består af i alt 10 dage, fordelt på undervisningsmoduler (6 dage) med opfølgning og supervision (i alt 4 dage). Forløbet gennemføres for 42 medarbejdere, der arbejder med børn og unge (herunder tosprogede), dvs. pædagoger, dagplejere, lærere, sundhedsplejersker, kommunelæger, socialrådgivere, tandplejere og PPR-psykologer. Lederne for de involverede faggrupper inddrages i processen i relevant omfang.

Udvælgelsen (visitationen) til uddannelsesforløbet varetages af Vejle Kommune. Deltagerne til uddannelsesprojektet vælges efter følgende kriterier:

- Fordelingen mellem ovennævnte faggrupper i forløbet afspejler fordelingen i praksis mellem antallet af fagpersoner
- Deltagerne er ressourcepersoner med stor faglig og personlig ballast
- Deltagerne har lyst og evne til at indgå i længerevarende udviklingsforløb
- Deltagerne har formidlingsevner i forhold til såvel kolleger som samarbejdspartnere, herunder tosprogede familier

Uddannelsesforløbet gennemføres for to hold á 21 personer. Hvert hold sammensættes på tværs af faggrænser. Der kan i forløbet planlægges dage i mindre eller større grupper. Ved sammensætning af hold og grupper skal det af hensyn til fremtidigt samarbejde tilstræbes, at folk fra samme byområde er i samme gruppe.

Det endelige uddannelsesforløb med tidsplan vil af hensyn til arbejdspladsens planlægning være klar ca. 1. marts 2003.

4. ORGANISERING

CETT og Vejle Kommune samarbejder om at udvikle og gennemføre projektet.

CETT Vejle Amt har som konsulent ansvar for at gennemføre uddannelsesforløbet i henhold til nærværende samarbejdsaftale. Vejle Kommune er som rekvirent ansvarlig for finansiering og implementering af samt eventuel opfølgning på projektet. CETT gennemfører projektet på vegne af Vejle Kommune og varetager projektstyring og hertil knyttet administration. Vejle Kommune varetager visitation, formidling og forankring i kommunen. Begge parter kan efterfølgende frit benytte ideer og materialer, der udvikles i forbindelse med uddannelsesprojektet.

Der etableres en styregruppe, som har ansvar for projektets gennemførelse. Styregruppen består af kontorchef Hans Sørensen og koordinator Lisa Fischel, begge Vejle Kommune, samt centerchef Marianne Lauritzen og behandlingsleder Annemarie Gottlieb, begge CETT. Styregruppen har det overordnede ansvar for projektets indhold og rammer, herunder økonomi samt formidling i Vejle Kommune (i chefgruppen).

Projektet planlægges, følges og evalueres af en projektgruppe med repræsentanter for Vejle Kommune (Lisa Fischel, Jonna Wrigley, Steven Basnov, Kurt Rasmussen) og CETT (Annemarie Gottlieb, Michael Højer, Marianne Lauritzen). Projektgruppen fungerer under hele uddannelsesprojektet og holder møder ca. en gang om måneden (hyppigst i begyndelsen).

Det er den enkelte afdeling/arbejdsplads, der har ansvar for at deltage i uddannelsesforløbet på en måde, der sikrer lokal forandring og forankring.

Under hele projektføreløbet er projekt- og styregruppen opmærksom på mulighederne for samarbejde og dialog med relevante fagpersoner og afdelinger i kommunen, som kan støtte udviklingsprocessen.

5. UDDANNELSENS FORLØB

Uddannelsesprojektet skal gennem undervisning og supervision styrke deltageres faglighed vedrørende tosprogede børn og unge med mulige traumer.

Uddannelsesforløbet planlægges og gennemføres i følgende faser:

1. fase **Vurdering af behovet hos implicerede faggrupper**
2. fase **Udvikling og planlægning af uddannelsesforløb**
3. fase **Uddannelsesmoduler og træning**
4. fase **Opfølgning og supervision**
5. fase **Evaluering**

I det følgende gives en kort beskrivelse af indholdet af disse fem trin.

Ad 1. fase: Vurdering af behovet hos implicerede faggrupper

For at skabe bedst muligt grundlag for planlægning af forløbet skal målgruppen inddrages på et tidligt tidspunkt. Der holdes derfor et idéseminar med repræsentanter for målgrupperne (15-20 personer) (afholdt oktober 2002) med det formål at få en tværfaglig vurdering af, hvilke temaer der skal fokus på i forløbet. Sammen med input fra hhv. styregruppe og projektgruppe danner idéseminaret grundlag for projektets udformning.

Ad 2. fase: Udvikling og planlægning af uddannelsesforløb

I forlængelse af idéseminaret er udarbejdet et notat, der sammenfatter de temaer og problemstillinger, der kom til udtryk i brugergruppen (bilag). I notatet fremhæves følgende fire temaer som centrale i planlægningen af uddannelsesforløbet:

1. Børn og unge

PPR oplyser, at der er overvægt af tosprogede elever på Charlotteskolen (elever med særlige vanskeligheder), og at det samtidigt er vanskeligt at komme i dialog med forældrene. Der er derfor vanskeligt at vide, om nogle af børnenes særlige vanskeligheder skyldes forældrenes tilbageholdenhed med at tale om (andre) problemer.

En hypotese kan være, at det faktum, at der er mange muligheder for undervisning og støtte i DK, kan virke forvirrende for forældre, der måske er fortrolige med mere autoritet/entydighed og mindre 'rummelighed' i undervisningssystemet.

Det understreges, at teenagebørnene er særligt vigtige at være opmærksom på, da der i denne gruppe er mange konkrete og potentielle problemer, herunder følgevirkninger af traumer. Tosprogede teenagebørn med følgevirkninger af traumer er 'dobbelt ramt' og står derfor i en særdeles vanskelig situation.

Det er også nødvendigt at rette opmærksomheden på de stille børn. Børn, der er direkte eller indirekte traumatiserede, kan reagere med tilbagetrækning og indadvendthed eller med (af hensyn til forældrene) at blive meget veltilpassede.

2. Forældre

Det bliver meget klart på idéseminaret, at uddannelsesforløbet i så høj grad som muligt skal medtænke børnenes forældre – både som interessenter, som samarbejdspartnere og som målgruppe. Det er vanskeligt for den professionelle fagperson at føle sig sikker i kontakten til barnets forældre, også selvom man har en tydelig fornemmelse af, at man burde tage et initiativ i forhold til vanlig faglig standard.

Det er et klart indtryk, at der er behov for viden om og inspiration til, hvordan den almindelige kontakt til forældrene kan styrkes. Derfor vil tværkulturel kommunikation og kontakt med forældrene have en central placering i projektet. Det er endvidere relevant at tænke forældregruppen med ind i projektet som en sekundær målgruppe, bl.a. for at styrke forældrenes generelle tilknytning til og involvering i fællesskaber omkring skoler, daginstitutioner etc.

3. Fagpersoner

At kommunikere og have kontakt med personer og familier med en 'anderledes' kulturel baggrund er en gråzone for de fleste professionelle, hvilket blev understreget på idéseminaret. Generelt føler fagpersoner sig ikke godt nok klædt på (sikre nok) i kontakten med brugergrupper med anden kulturel baggrund, hvorfor elementer som kultur, kontakt og kommunikation skal være en del af forløbet.

Den personlige kontakt med 'det fremmede' eller 'det farlige' (som fortællinger om krig, overgreb, tortur, flugt) er vanskeligt at håndtere - uanset hvor dygtig en fagperson man er. "Hvordan er vores egen reaktion? Vores egen reaktion er vigtig. Hvordan bliver man klædt på til det?" "Vi har brug for at vide, hvad disse har været udsat for, så man er forberedt på at høre det fra et barn."

Som fagperson befinder man sig i et dilemma: På den ene side er der ønsket om at udføre sin opgave godt og bl.a. have den nødvendige opmærksomhed og omsorg for barnet/klienten. På den anden side er der ønsket om at bevare (og beskytte?) sin personlige identitet og integritet. Uddannelsesprojektet vil have dette dilemma som omdrejningspunkt, så deltagerne under og gennem forløbet får redskaber til at kunne håndtere dette dilemma.

Sidst, men ikke mindst, har professionelle, der arbejder med tosprogede børn og unge, behov for konkret information og viden om traumer og traumers følgevirkninger. Målet er selvsagt at kunne varetage sin professionelle opgave på den bedst mulige måde, hvad der altså i den aktuelle kontekst forudsætter det indsigt i traumepsykologi etc. - Samtidig er der behov for, at fagpersonen bevarer en professionel (og ligeværdig) relation til de pågældende børn/familier/klienter, og det vil bl.a. sige, at man undlader

at fokusere for meget på mulige problemer. I arbejdet med tosprogede familier kan der være en øget risiko for at klientgøre eller stigmatisere barnet/familien fx som 'traumatiseret'. "Vi kommer let til at tænke i kasser." Uddannelsesprojektet skal derfor tilrettelægges og gennemføres med opmærksomhed på dette dilemma.

4. Samarbejde

Det er undervejs i forberedelsesfasen blevet tydeligt, at det ikke alene er viden, men også samarbejde, der er behov for. "Det er et strukturelt problem. Vi har brug for tid og fora til at samarbejde", som én af deltagerne udtrykte det. Under alle omstændigheder er det i hverdagens opgaveløsning og den daglige praksis, det største udviklingspotentiale ligger.

En hypotese kunne være, at der allerede er en del viden (i betydningen information) på området, men at det er vanskeligt at ændre og forankre faglige og organisatoriske rutiner. Vejle Kommune og CETT skal derfor i forløbet også være opmærksomme på, hvilke strukturelle muligheder, der er for udvikling på området.

Ad 3. Fase: Uddannelsesmoduler og træning

Uddannelsesforløb og opfølgning gennemføres hhv. efterårssemesteret 2003 og forårssemesteret 2004. Uddannelsesforløbet gennemføres for 42 personer, der hver tilbydes 6 undervisningsdage. Indholdet af uddannelsesforløbet beskrives i afsnit 6, "Uddannelsens indhold".

Ad 4. fase: Opfølgning og supervision

Opfølgning gennemføres som konsultation og supervision i mindre grupper. Grupperne tilbydes foråret 2004 supervision/konsultation 4 gange á 3 timers varighed ved autoriseret, specialiseret psykolog. Supervisionen har fokus på deltageres egne konkrete erfaringer og praksisser og giver mulighed for refleksion, videnstilegnelse, træning af konkrete værktøjer mv.

Ad 5. fase: Evaluering

Uddannelsesprojektet evalueres internt (dvs. af CETT) og præsenteres i en evalueringsrapport med overvejelser over effekt og udviklingsområder. Evalueringsrapporten udarbejdes, så den samtidigt kan være dokumentation af forløbet. Tidligt i processen formulerer CETT og Vejle Kommune de kriterier og standarder, som projektet skal vurderes i forhold til.

Evalueringsmetoden vil være spørgeskema kombineret med enkelte uddybende spørgsmål til enkelte kursusedtagere. Spørgeskemaet kan fx udarbejdes med udgangspunkt i de forventninger til indhold og kvalitet, der er formuleret i projektbeskrivelsens afsnit 7.

6. UDDANNELSENS INDHOLD

Uddannelsesforløbet gennemføres i fire dele, fordelt over 3 x 2 dage efteråret 2003 plus særlig tilrettelagt opfølgning foråret 2004. Uddannelsens indhold er:

Første del: Traume psykologi og interkulturel kommunikation mv., i alt 2 dage

Anden del: Traumer og traumers årsager og følgevirkninger hos børn og unge, i alt 2 dage

Tredje del: Belastninger og gevinster i arbejdet med mennesker med ekstreme oplevelser. Planlægning, samarbejde og roller, i alt 2 dage

Fjerde del: Opfølgning, konsulentbistand og supervision i mindre grupper, foråret 2004

Undervisningens indhold beskrives i det følgende.

Der er for uddannelsesforløbet opstillet følgende præmisser, der er gældende for alle moduler:

- Fordeling mellem teoretisk input og træning (erfaringer, refleksion, erkendelse, øvelser mv.) er 50/50
- Der er under hele forløbet skærpet opmærksomhed på positionerne i hhv. majoritets- og minoritetskulturer, herunder forpligtelser, roller og diskrimination.
- Holdene sammensættes under hensyntagen til lokale forhold dvs. bedst mulige samarbejdsflader i fremtiden

Ad Første del: Traume psykologi. Hvordan påvirker tab og traumer flygtninge og deres børn

Undervisere: Annemarie Gottlieb, cand. psych., CETT og Berit Rostbøll, cand. psych., privatpraktiserende (2 dage).

1. modul: Kontakten med traumatiserede familier

Dagen vil tage udgangspunkt i, hvad de enkelte deltagere oplever som vanskeligt i kontakten med flygtningefamilier. Der vil være forsknings- og erfaringsbaserede oplæg om tab og traumer og om, hvordan krigs- og torturoplevelser påvirker den enkelte og dennes familie. Derudover vil risikoen for udvikling af psykiatriske lidelser berøres.

Hvordan man i det konkrete arbejde med børn og forældre kan være opmærksom på dette, og hvad man kan gøre.

2. modul: Kommunikation med traumatiserede familier

Dagen vil handle om kommunikation med traumatiserede, herunder brug af tolk i samarbejdet mellem forældre og institution/skole. Der tages udgangspunkt i traumatiseringens indflydelse på evnen til at indgå i relationer, og vi kommer ind på temaer som fx den professionelle rolle og opgave i kommunikationen, opmærksomhedsfelter i kontakttablering og introduktion af krav. Der vil blive sat fokus på centrale aspekter dels i samarbejdet med tolk og dels i faglig kollegial kommunikation generelt.

Begge dage vil veksle mellem oplæg om teori og metode, gruppearbejde og rollespil.

Ad Anden del: Traumer og traumers årsager og følger

Undervisere: Else Ryding, specialist i børnepsykologi og Lea Bentsen, afspændingspædagog, begge CEPAR (2 dage).

Undervisningen indledes med afklaring af nogle præmisser for at vurdere børns udvikling og den virkning, som traumer har på denne udvikling. Et helhedssyn er et vigtigt udgangspunkt. Det betyder, at barnet altid betragtes som en personlighed, som er en helhed, hvor helheden påvirkes, når barnet har problemer på et delområde. Delområder er: kognitive processer og indlæring og sprog; følelsesmæssige processer og problemer; kropslige processer og reaktioner.

Barnet er altid del af den helhed, som familien udgør, også selv om familiemedlemmer ikke er fysisk til stede. Barnet lever i en familiedynamik, som udgør den stærkeste faktor for barnets udvikling, men også psykosociale sammenhænge med barnets øvrige omgivelser er afgørende.

Hele barnets udvikling og hele barnets livssituation forstyrres og hæmmes af traumatisering.

1. modul: Kognitive processer og forstyrrelser

Traumatiseringens konsekvenser for koncentration, opmærksomhed, hukommelse og indlæring. Funktionsforstyrrelser, vanskeligheder med sprogtilegnelse og vanskeligheder i skolen.

Hvordan man får mere indsigt og viden herom, og hvordan problemerne kan afhjælpes.

2. modul: Kropslige processer og reaktioner

Traumatiseringens påvirkning af kroppen. Traumatet sidder i kroppen – også hos børn. Som følge af kroppens reaktioner ændres børnenes selvopfattelse og nonverbale kommunikation i negativ retning.

Hvordan man kan genoprette barnets kropsovfattelse og dermed jegopfattelse og kommunikation med omgivelserne i positiv retning.

3. modul: Følelsesmæssige processer og vanskeligheder

Traumatiseringen har drastisk prægning af barnets følelsesliv med stærk angst, vrede, depression, isolation og ensomhed. Desuden søvnvanskeligheder, mareridt, flashbacks og vanskeligheder med kontakt og kommunikation.

Hvordan man rummer dette, og hvordan man forholder sig til et barn med denne

skæbne.

4. modul: Familiedynamikken

Barnets rolle i familien, kommunikation og relationene mellem barnet, forældrene og søskende er præget af traumatiseringen. Forælderrollerne og opdragelsen er præget af traumatiseringen.

Hvordan man samarbejder med forældrene, og hvordan man hjælper familien.

Ad Tredje del: Belastninger og gevinster i arbejdet med mennesker med ekstreme oplevelser

Underviser: Lars Koberg, cand.psych.
(1 1/2 dag).

1.modul: Overføring og modoverføring

Her vil vi beskæftige os med begreberne overføring og modoverføring, som tydeliggør af, at arbejdet med svære problemer og oplevelser foregår i et stærkt følelsesmæssigt felt for såvel klient som behandler. At arbejde med andre menneskers ekstreme oplevelser er forbundet med såvel fascination som belastning. Hvad er det, dette arbejde giver os, og hvad er omkostningerne? Forskellene på almindelig problem-træthed, udbrændthed og sekundær traumatisering vil blive klargjort. Hvad er de akutte reaktioner, og hvilke spor kan arbejdet sætte over tid. Hvad er de gængse beskyttelsesforanstaltninger hos den professionelle, og hvor går grænserne mellem indføling & overinvolvering, grænsesætning & afvisning.

2. modul: Den professionelle rolle

Metoder i den professionelle støtte. Konsultation og supervision. Hvad er hjælpsomt, hvornår? Opbyggelse af en institutionel kultur, som fremmer kreativitet og rummelighed og modvirker udbrændthed og sekundær traumatisering.

Begge dage veksles mellem oplæg, øvelser, gruppearbejde og diskussion.

Planlægning, samarbejde og roller. **Undervisere:** Lars Koberg Christiansen og Marianne Lauritzen, CETT (1/2 dag)

Hvordan man på baggrund af erfaringerne fra de gennemførte uddannelsesmoduler kan tilrettelægge arbejdet i hjemmeorganisationerne. Hvordan egen rolle kan være, og hvordan der kan samarbejdes.

Planlægning af opfølgning og supervision.

7. FORVENTNINGER TIL INDHOLD OG KVALITET

Vejle Kommune og CETT forventer gensidigt høj kvalitet i gennemførelsen af uddannelsesprojektet. En vurdering af projektets effekt, forstået som kursisternes udbytte i forhold til målsætningen, skal omfatte følgende temaer:

- **Traumatologi:** Projektet skal præsentere deltagerne for grundlæggende viden om traumer og traumers følgevirkninger. Projektet skal også præsentere deltagerne for væsentlige psykologiske mekanismer i den professionelle relation til traumatiserede familier
- **Opmærksomhed:** Projektet skal styrke deltagernes forudsætninger for og evner til at udvise kvalificeret opmærksomhed i.f.t. problemer, der vedrører krigs- og torturtraumer hos børn, familier og klienter
- **Faglighed:** Projektet skal styrke deltagernes faglige fodfæste i forhold til traumatiserede (tosprogede) familier, så deltagerne føler sig bedre rustet fagligt og personligt
- **Kommunikation:** Projektet skal styrke deltagernes forudsætninger for og evner til at kommunikere med traumatiserede (tosprogede) børn/familier
- **Metode:** Projektet skal styrke og udvikle den enkelte deltagers egne faglige og personlige redskaber i forhold til traumatiserede (tosprogede) børn og unge
- **Forankring:** Projektet skal styrke og udvikle den enkelte deltagers evne til at fungere som konsulent mhp hjemmeorganisation m.fl.
- **Samarbejde:** Projektet skal styrke deltagernes kendskab til og muligheder for tværfagligt samarbejde

8. RAPPORTERING OG FORMIDLING

Uddannelsesprojektet afsluttes med en evalueringsrapport (jf. afsnit 5). Det kan også overvejes at præsentere erfaringer og konklusioner fra uddannelsesprojektet med en konference (forår 2004). Målgruppen for en sådan konference kunne fx være fagpersoner, politikere og embedsmænd med relation til området.

Projektgruppen skal drøfte og beslutte, på hvilken måde og med hvilket formål projektet i øvrigt skal formidles og til hvem (andre kommuner, andre fagpersoner, politikere, offentlighed, forældre, indvandrerorganisationer, presse etc.).

9. TIDSPLAN FOR PROJEKTET

Periode	Aktivitet	Aktører
1.okt. - 31.dec. 02	<p>Idéseminar med repræsentanter for målgruppen</p> <p>Udarbejdelse af projektbeskrivelse</p> <p>Research og udarbejdelse af projektbeskrivelse</p>	<p>CETT</p> <p>CETT og Vejle Kommune</p> <p>CETT og Projektgruppen</p>
1. jan. - 1.marts 03	<p>Planlægning og udarbejdelse af uddannelsesforløb, herunder datoer for uddannelsesmoduler</p> <p>Formidling af uddannelse til relevante faggrupper</p>	<p>CETT</p> <p>CETT og Vejle Kommune</p>
1. marts - 1. juli 03	<p>Forberedelse af uddannelsesforløb, herunder indgå samarbejdsaftaler med undervisere o.a.</p> <p>Udvælgelse af deltagere</p> <p>Eventuel afholdelse af 1/2 temadag for involverede ledere og L&P</p>	<p>CETT og Projektgruppen</p> <p>Vejle Kommune</p> <p>CETT & Projektgruppen</p>
1. aug. - 31. dec. 03	Gennemførelse af uddannelsesmodul er (6 dage) for i alt 42 fagpersoner	CETT og Projektgruppen
1. jan. - 31.jul. 04	Gennemførelse af opfølgingsmoduler med supervision/konsultation	CETT og Projektgruppen
1. oktober 04	Gennemførelse af opfølgingsmoduler med supervision / konsultation	CETT og Projektgruppen

Vejle Kommune

